

А.Г.Столяр,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ВІДМІННОСТІ ПОДАТКОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ

У статті розглядається особливості ведення податкового та фінансового обліку на промислових підприємствах, їх взаємоузгодженість та протиріччя.

In the article examined the feature of conduct of the fiscal and financial accounting on industrial enterprises, their interconsistency and contradiction.

Для кожного суб'єкта господарювання в системі ринкової економіки на сьогодні гостро стоїть питання оподаткування. Тиск податків на підприємства досить значний, суттєвий. Крім того, що підприємство сплачує великий перелік податків та зборів, кожен з них ще потребує особливостей розрахунку.

Оподаткування підприємств визначається як невід'ємна складова податкової політики та системи бухгалтерського обліку будь-якої країни. Проте на сьогодні в Україні система оподаткування вийшла за межі бухгалтерського обліку, створивши окремий вид обліку – податковий.

В науковій літературі приділяється багато уваги проблемам фінансового та управлінського обліку, але, зокрема, вирішення питань податкового обліку дещо обмежені. Деякі питання податкового обліку розглядалися в працях таких науковців М.Білухи, О.Бородіна, Ф.Бутинця, С.Голова, О.Гусакової, А.Твердомеда, В.Швеця, Н.Шатило, В.Чайки. Проте залишився великий спектр питань та проблем, які є нерозв'язаними.

Податковий облік є таким, що визначає належні до сплати в бюджет податки та допомагає здійснювати контроль за правильністю їх обчислення. Проте на кожному підприємстві постає актуальне питання поєднання, зближення податкового та фінансового обліку.

Законодавче визначення обліку наведено у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»: бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передання інформації про господарську діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [2].

Бухгалтерський облік – це ланка, що поєднує господарську діяльність і осіб, які приймають рішення. Інформація про господарську діяльність є входом у систему бухгалтерського обліку, а

корисна інформація для осіб, що приймають рішення, – виходом з неї. Залежно від користувачів бухгалтерської інформації розрізняють такі підсистеми (види) бухгалтерського обліку: фінансовий облік та управлінський облік.

Фінансовий облік – це комплексний системний облік господарської діяльності підприємства, обов'язковий для підприємств усіх форм власності. В свою чергу фінансовий облік – це суцільне, повне і безперервне відображення всіх господарських операцій та порядок складання фінансової (бухгалтерської) звітності за встановленими правилами. Предметом фінансового обліку є: окремі аспекти багатогранного процесу відтворення: господарські факти, явища і процеси (операції), що спричиняють рух господарських засобів, коштів, а також джерел утворення. Предмет фінансового обліку охоплює весь процес відтворення – виробництво, розподіл, обіг та споживання. Об'єкти фінансового обліку – елементи фінансової звітності, активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати.

Мета ведення бухгалтерського (фінансового) обліку та фінансової звітності – надання користувачам для прийняття рішень повної правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [2].

За даними фінансового обліку виявляється прибуток або збиток підприємства та складають фінансову звітність, яка містить інформацію про результати господарської діяльності підприємства (фірми) і потрібна акціонерам, інвесторам, банкам, державним фінансовим органам, податковим службам.

У свою чергу в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» визначається, що на підприємстві ведеться управлінський (внутрішньогосподарський) облік за рішенням власника [2]. Управлінський облік формує інформацію, яка призначена для внутрішніх користувачів. Побудова управлінського обліку забезпечує одержання інформації для:

- ü контролю за діяльністю підприємства, його структурних підрозділів;
- ü оптимізації використання ресурсів;
- ü вимірювання та оцінки ефективності;
- ü розробки стратегії і тактики управління та прогнозування діяльності підприємства;
- ü прийняття управлінських рішень.

Отже, як ми можемо побачити, жодного натяку на податковий облік у нормативній базі з бухгалтерського обліку немає. Проте всі суб'єкти господарювання є платниками загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) до Державного бюджету України та державних цільових фондів згідно з чинним законодавством України, а також користуються пільгами щодо оподаткування, які установлюється законами України, постановами уряду та рішеннями органів місцевого самоврядування, тому складовою їхнього бухгалтерського обліку є податковий облік.

Податковий облік як окремий вид господарського обліку бере свій початок з 01.07.1997 р., в зв'язку з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 року. Саме в цьому Законі вперше був використаний термін «податковий облік» і описані правила ведення податкового обліку валових витрат, валових доходів і визначення прибутку до оподаткування. Поняття «податковий облік» зустрічається і в Законі «Про податок на додану вартість» від 03.04.97 р., який набрав чинності 01.10.1997р. Визначення терміна «податковий облік» в обох вищеназваних законах немає.

Проте сама система оподаткування виникла в 1991 р., відповідно до Закону України «Про систему оподаткування» № 1252-ХІІ від 25.06.91р. В законі визначено поняття податків і зборів, принципи побудови та призначення системи оподаткування, платники податків і зборів, облік платників податків і зборів, об'єкти оподаткування, порядок встановлених податкових ставок, порядок зарахування податків і зборів, обов'язки платників податків і зборів, права платників податків і зборів, відповідальність платників податків і зборів, обов'язки фінансових установ [5].

В свою чергу в Законі зазначено, що платники податків і зборів (обов'язкових платежів) зобов'язані:

ü вести бухгалтерський облік, складати звітність про фінансово-господарську діяльність і забезпечувати її зберігання у терміни, встановлені законами;

ü подавати до державних податкових органів та інших державних органів відповідно до законів декларації, бухгалтерську звітність та інші документи і відомості, пов'язані з обчисленням і сплатою податків і зборів (обов'язкових платежів);

ü сплачувати належні суми податків і зборів (обов'язкових

платежів) у встановлені законами терміни.

Жодного натяку на ведення окремого податкового обліку немає, навіть навпаки, платники податків зобов'язані вести бухгалтерський облік.

Серед науковців і практиків з бухгалтерського обліку України ведеться дискусія щодо правомірності використання самого терміна «податковий облік». Кілька економістів вважають, що замість терміна «податковий облік» повинен використовуватися термін «податкові розрахунки», «податкова бухгалтерія», які є складовою бухгалтерського обліку. Навіть у навчальних планах вищих навчальних закладів не виділяють окремо предмет податковий облік, він вивчається в межах таких предметів, як «Фінансовий облік та податкова звітність», «Податкова бухгалтерія». Окремі вчені вважають, що податковий облік є окремим видом бухгалтерського обліку, і, оскільки цей термін використовується в законах України, він має право на юридичне існування.

Демо визначення податковому обліку – це підсистема бухгалтерського обліку, яка певними правилами, затвердженими державою, виконує функції нарахування та сплати податків до відповідних державних органів. Податковий облік ведеться для формування повної та достовірної інформації про порядок обліку господарських операцій, що були проведені платником протягом звітного періоду з метою оподаткування, а також забезпечення інформацією внутрішніх та зовнішніх користувачів для контролю за правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю перерахування податків до відповідних бюджетів. Необхідність ведення податкового обліку зумовлено особливостями податкового законодавства України, облік потрібний для поглиблення інформативності фінансового обліку, оскільки на основі даних лише фінансового чи управлінського обліку неможливо досягти достовірного забезпечення податкової звітності.

До 1997 року не було суттєвих відмінностей у визначенні об'єктів оподаткування за даними бухгалтерського обліку і за даними податкового законодавства. Більшість економістів вважають, що податковий облік включає в себе облік розрахунків з бюджетом з ПДВ, податку на прибуток, єдиного податку, розрахунків з Пенсійним фондом та органами соціального страхування з відповідних нарахувань та утримань із заробітної плати. В Законі України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків

перед бюджетом та державними цільовими фондами» Пенсійний фонд і органи соціального страхування віднесені до контролюючих органів, а розрахунки з ними за відповідними податками прирівняні до розрахунків з бюджетом. Деякі інші економісти вважають, що податковий облік включає в себе тільки облік розрахунків з бюджетом з податку на прибуток та ПДВ, оскільки саме з цих двох податків мають місце суттєві розбіжності у визначенні об'єктів оподаткування. Суттєві відмінності виникли з введенням в 2000 р. в дію Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. З цього часу бухгалтера на підприємствах зіткнулись з проблемою зближення податкового та фінансового обліку, ведення яких є обов'язковим.

Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» на відповідних осіб на підприємствах покладена відповідальність за своєчасність і правильність складання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, а також відповідальність за організацію бухгалтерського обліку, забезпечення фіксації фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності [2]. Кодексом України про адміністративні правопорушення, за відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням установленого порядку передбачена відповідальність, що відповідають статтями: ст. 164-2 «Порушення законодавства з фінансових питань» (накладення штрафу від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ті ж самі дії приводять до стягнення штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян); ст. 166-6 «Порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку при ліквідації юридичної особи» (накладення штрафу від 40 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ті ж самі дії приводять до стягнення штрафу від 50 до 120 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1]. Не слід забувати, що бухгалтерський і податковий облік базуються на тих самих первинних документах, тому відсутність ведення бухгалтерського обліку може викликати помилки у визначенні об'єктів і баз оподаткування. Порушення порядку ведення

податкового обліку може призвести до притягнення посадових осіб підприємства як до адміністративної, так і до кримінальної відповідальності (ст. 212 Кримінального Кодексу України, максимальна санкція якої передбачає позбавлення волі на строк від 5 до 10 років). Щоб уникнути цих проблем, фахівцям бухгалтерського обліку необхідно відповідально ставитися до питань фінансового та податкового обліку. Проте, як ми можемо узагальнити, за неведення фінансового обліку штрафи набагато менші, ніж за не ведення податкового.

Розглянемо основні відмінності між фінансовим та податковим обліком. Перша та основна відмінність – у визначенні прибутку до оподаткування. В фінансовому обліку прибуток визначається за даними П(С)БО 17 «Податок на прибуток», і розраховується як різниця між доходами та витратами за мінусом непрямих податків. У податковому обліку прибуток визначається як різниця між скорегованим валовими доходами, скорегованими валовими витратами та амортизацією необоротних активів виробничого призначення, тобто амортизація є окремою складовою при розрахунку прибутку до оподаткування. По-друге, момент реалізації. В податковому обліку діє правило першої події, або відвантаження товарів, робіт, послуг, або отримання грошових коштів у вигляді авансів. У фінансовому обліку методом реалізації є відвантаження товарів, робіт, послуг у результаті зміни права власності. Отже, як ми бачимо, дохід у податковому обліку більший, ніж у фінансовому. По-третє, різні види звітності. Звітністю фінансового обліку є фінансова звітність, яка включає баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності. Звітністю податкового обліку є податкова звітність у вигляді декларацій з податку на прибуток, з податку на додану вартість, податковий розрахунок комунального податку, податковий розрахунок земельного податку, розрахунок податку з власників транспортних засобів, розрахунок сплати єдиного податку суб'єкта малого підприємництва, інша податкова звітність. По-четверте, використовуються різні реєстри та первинні документи. Первинними документами в фінансовому обліку є затверджені постановами документи з обліку заробітної плати, матеріалів, грошових коштів.

У податковому обліку, крім вищезазначених документів,

використовується податкова накладна, відповідно до Закону України «Про податок на додану вартість» і наказом ДПА України. Регістрами фінансового обліку є журнали, машинограми. В податковому обліку використовуються окремі регістри для нагромадження інформації з обліку валових витрат і валових доходів, а також реєстр отриманих та виданих податкових накладних. Фактично на підприємстві за звітний період (місяць) обліковці формують журнали та відомості фінансового обліку, а на основі цих документів у кінці звітного кварталу формують окремі накопичувальні регістри валових доходів та витрат.

По-п'яте, відмінності у змісті витрат і валових витрат, доходів і валових доходів. У бухгалтерському обліку використовуються термін витрати, під якими розуміють вибуття активу або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу. В податковому обліку використовується поняття валові витрати, під якими трактують будь-які витрати, понесені підприємством у зв'язку з веденням господарської діяльності. Доходи в бухгалтерському обліку включають у себе продажну вартість, за мінусом непрямих податків, всіх видів основних засобів. У податковому обліку валовий дохід при реалізації основних фондів 2-4 груп виникає лише за умови, якщо продажна вартість, за мінусом ПДВ об'єктів, які продаються у звітному періоді, перевищує залишкову вартість всієї групи.

По-шосте, в податковому обліку при визначенні об'єкта оподаткування суттєве значення має використання звичайних цін при продажі, нижче яких виникає додатковий об'єкт оподаткування з податку на прибуток і ПДВ, якщо такий продаж здійснюється пов'язаним особам.

Проте, крім відмінностей між фінансовим та податковим обліком, ці два види обліку мають і дещо спільне:

Ї обидва види обліку ведуть одні і ті ж висококваліфіковані спеціалісти;

Ї обидва види обліку ґрунтуються на одних і тих же первинних документах, за винятком податкових накладних;

Ї немає відмінностей в обліку розрахунків з Пенсійним фондом і фондами соціального страхування;

Ї в бухгалтерському і податковому обліку можуть використовуватися ті ж самі регістри обліку, за винятком реєстру отриманих та виданих податкових накладних.

Необхідність ведення податкового обліку зумовлене особливостями податкового законодавства України. Податковий облік потрібний для поглиблення інформативності фінансового обліку, оскільки на основі даних лише фінансового чи управлінського обліку неможливо досягти достовірного забезпечення податкової звітності.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення (з наступними змінами і доповненнями). Прийнятий Верховною Радою УРСР від 07.12.1984 р. № 8074-10 [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.rada.gov.ua.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні (з наступними змінами і доповненнями): Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.rada.gov.ua.
3. Про оподаткування прибутку підприємств (з наступними змінами і доповненнями): Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 03.04.1997р. № 167/97 [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.rada.gov.ua.
4. Про податок на додану вартість(з наступними змінами і доповненнями):: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 03.04.97р. №168/97-ВР [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.rada.gov.ua.
5. Про систему оподаткування (з наступними змінами і доповненнями): Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 25.06.91р. № 1252-XII [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.rada.gov.ua.
6. Гусакова О.С. Податковий облік: Навч.посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 360с.